

Jyväskyläläisnuorten murre- ja kieliasenteita

Kandidaatintutkielma

Taimo Halme

Suomen kieli

Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto

2014

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Halme Taimo Hjalmar	
Työn nimi – Title Jyväskyläläisnuorten murre- ja kieliasenteita	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Kandidaatintutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2014	Sivumäärä – Number of pages 24 sivua liitteineen
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkimuksessa on selvitetty jyväskyläläisnuorten murre- ja kieliasenteita. Aineisto on kerätty kyselylomakkeella tammikuussa 2014 Jyväskylän Cygnaeus-lukiossa ja Jyväskylän ammattiopistossa opiskelevalta 44 nuorelta. Tarkoituksena on ollut selvittää, millaisena nuoret pitävät omaa kielivarianttiaan, millaiseksi he kokevat Jyväskylän puhekielen ja millaisina muut puhekielen variantit näyttäytyvät heille. Tutkielman avulla on haluttu vahvistaa kieli-tietoisuuden ja kieliasenteiden tutkimuksen asemaa osana kielellisen variaation tutkimusta.</p> <p>Tutkimuksen pohjana toimivat aikaisemmat suomalaisessa sosiolingvistiikassa tehdyt tutkimukset sekä erityisesti Marjatta Palanderin vuonna 2011 julkaistu teos <i>Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitykset</i>. Keskeisenä lähtökohtana tutkimukselle on, että asenteet kieltä ja sen puhujia kohtaan ohjaavat kielenmuutosta ja vaikuttavat siihen, kuinka ihmiset suhtautuvat sellaisiin puhujiin, joiden puhetapa eroaa heidän omastaan.</p> <p>Aineistosta selvisi, että puhujien asenteet ja käsitykset omaa ja muiden puhekieltä kohtaan ovat hyvin samankaltaisia kuin muuallakin Suomessa. Informanteista 21 (44 %) koki puhuvansa murretta. Lukema eroaa hyvin paljon esimerkiksi itäsuomalaisnuorten käsityksistä – heistä yli 90 % kokee puheensa murteelliseksi. Nuoret kokevat kuitenkin murteen tavalliseksi ilmiöksi ja osaksi puhekieltä, mutta sitä ei mielletä osaksi omaa idiolektiä.</p> <p>Nuoret tunnistavat suuren määrän erilaisia murteita. Positiivisia käsityksiä nuorilla on eniten Savon ja Peräpohjolan murteista. Negatiivisin suhtautuminen heillä oli Helsingin ja Turun puhekieltä kohtaan. Yleiskuvaa asenteista on kuitenkin vaikea muodostaa, koska vastausten hajonta on hyvin suurta.</p> <p>Tutkielman suurin ansio on sen asema osana suomalaisen puhekielen variaation tutkimusta. Tutkielma toimii hyvänä pohjana jatkotutkimukselle ja antaa viitteitä siitä, millaisia tekijöitä nuoret havaitsevat omasta sekä muiden puhekielestä ja kuinka he näistä tekijöistä puhuvat.</p>	
Asiasanat – Keywords sosiolingvistiikka, kansanlingvistiikka, murteet, puhekieli, Jyväskylä	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, Fennicum	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 TEORIA JA AIKAISEMPI TUTKIMUS	4
2.1 Murteet ja kansanlingvistiikka	4
2.2 Kieli sosiolingvistiikassa.....	5
2.3 Kieliasenteiden tutkimusta	6
3 METODIT	9
3.1 Toteutus	9
3.2 Kyselytutkimus metodina.....	10
3.3 Kyselylomake ja tutkimusongelmat	10
4 ANALYYSI	12
4.1 ”Ei kunnan murre”	12
4.2 Nuorten oma kieli ja kielitietoisuus – normaalia suomea	13
4.3 Murteet muualla	14
4.4 Nuoret ja puhekieli	15
4.5 Murre- ja slangisanasto	16
5 PÄÄTÄNTÖ	18
5.1 Tuloksia.....	18
5.2 Aiheita jatkotutkimukselle	19
LÄHTEET	21
LIITTEET.....	23
Liite 1: Kyselylomake	23

1 JOHDANTO

Sosiolingvistiikassa on kiinnitetty 1960-luvulta lähtien huomiota kieliasteisiin. Sosiolingvistit ovat ns. kansanlingvistikassa tutkimussuunnassa yhdistäneet omia metodejaan sosiologiseen, sosiaalipsykologiseen ja diskursiiviseen asennetutkimukseen, joka on muokannut kansanlingvistiikan nykyiselleen. On pystytty osoittamaan, että kieleen liittyvä sosiaalinen arvostus ohjaa kielen muuttumista (Palander 2011: 11), eivätkä kaikki asenteet ole syntyperäisiä, vaan ne opitaan ja ne muokkautuvat tietynlaisiksi lapsen ja nuoren sosiaalistuessa elinympäristöönsä. (Mielikäinen–Palander 2002: 86, 88.)

Suomen sosiolingvistinen ja dialektologinen murrekartta on nykyään jo kohtalaisen selkeä, mutta puhujien käsityksiä puhekielen variaatiosta on kerätty vähän (Vaattovaara 2009: 15, Paunonen 2009). Pysin tutkimaan, miten jyvaskyläläiset kokevat oman puhekielensä ja millainen heidän oma kielivarianttinsa on suhteessa muihin heidän tuntemiinsa kielimuotoihin. Nuorten puhekielelleen antamat nimitykset voivat antaa viitteitä siitä, kokevatko he kotiseutunsa tai asuinpaikkansa tärkeäksi. Haluan tutkielmani avulla vahvistaa kielitietoisuuden ja kieliasteiden tutkimuksen asemaa osana kielellisen variaation tutkimusta. Kielitietoisuuden on oletettu vaikuttavan siihen, miten kieli muuttuu, vaikka kielenkäyttäjien asenteiden ja itsesääntelyn vaikutuksesta ei vielä tiedetä tarpeeksi (Palander 2011: 11). Pysin tutkielmasani selvittämään muun muassa seuraavia asioita: millaisena nuoret pitävät omaa kielivarianttiaan? Onko Jyvaskylän puhekieli nuorten mielestä murretta? Jos heidän puhekielensä ei ole murretta eikä slangia, mitä se on? Entä millaisena muut puhekielen variantit näyttävät nuorille?

Tarkoitukseni on selvittää myös tietynlaista *kielitietoutta*: minkä nuoret kokevat slangiksi ja mitä puhekieli on. Esimerkiksi termi *slangi* ei välttämättä ole nuorille tuttu, sitä ei kenties tunnusteta omaan puhetapaan liittyväksi piirteeksi – se yhdistetään useimmiten Helsinkiin ja sen lähiseutujen puhekieleen (Mielikäinen–Palander 2002: 92). Nuoret eivät todennäköisesti koe slangia osaksi omaa idiolektiään, vaikka jollakin olisi hallussa laaja slangisanasto, joka liittyy esimerkiksi urheiluun, tietokoneisiin tai johonkin ammattiin. Jätän tarkoituksella huomiotta sosiolingvistiikan perinteisiä muuttujia, kuten informanttien sosioekonomisen statuksen ja vanhempien koulutustaustan, sillä en koe niiden olevan kohderyhmäni tapauksessa vaikuttavimpien muuttujien joukossa – kaikki nuoret ovat lähes samanikäisiä, käyneet peruskoulun ja asuvat miltei poikkeuksetta vielä vanhempiensa luona. Suuremmiksi

muuttujiksi tämänkaltaisessa tutkimuksessa nousevat esimerkiksi asuin- ja synnyinpaikka (ks. Mielikäinen 2005, Palander 2011).

Tavallisen kielenkäyttäjän on helppoa havaita vieraammista murteista ja puhekielen varianteista äännevaihteluita – ne ovat usein selkein murteita erottava piirre, esimerkiksi *käret vs. kädet* tai *mehtä vs. metsä* (Mielikäinen 2005: 104). Täysin kattavan sosiolingvistisen analyysin tekeminen on hankalaa, mutta asennetutkimus on jo 80-luvulla koettu kohtalaisen hedelmälliseksi tavaksi selvittää esimerkiksi kielen kehityssuuntaa (Mielikäinen 1982: 278). Asenteiden selvittämisen lisäksi pyrin arvioimaan nuorten puhekielen kehittymisen ja muutoksen mahdollista suuntaa, joka oli jo ensimmäisten sosiolingvististen tutkimusten tavoitteena (Paunonen 2009: 559). Lopullisten tulosten arvelen antavan tietoa siitä, millaisia kielivariantteja nuoret arvostavat ja millaisia eivät – onko joillakin kielenpiirteillä korkeampi prestiisi, tai ovatko ne stigmatisoituneita. Tavoitteena on selvittää, millaisena nuoret pitävät omaa idiolektiään ja miten se heidän mielestään vertautuu muihin heidän (mahdollisesti) tuntemiinsa suomen kielen variantteihin. Oletan, että nuoret suhtautuvat myönteisesti erityisesti omaan puheenkieleensä ja sen eri variantteihin, kun taas asenteiden muita kielimuotoja ja murteita kohtaan arvelen vaihtelevan enemmän, kuten Palanderkin on tutkimuksissaan (2011) havainnut.

Aineisto on kerätty kyselylomakkeen avulla tammikuussa 2014. Testiryhmään kuului 44 Jyväskylän Cygnaeus-lukiossa tai Jyväskylän ammattiopistossa opiskelevaa 18-vuotiasta nuorta. Tutkielman tarkoituksena ei ole etsiä eroja ammatillisessa koulutuksessa ja lukiossa opiskelevien nuorten välillä: valitsin kohderyhmän tällaiseksi, jotta se kuvaisi mahdollisimman hyvin ikäluokkaa ja sukupuolierot tasoittuisivat. Mahdolliset opiskelijoiden väliset erot kielitiedossa juontavat juurensa jo ammatillisen koulutuksen ja lukion äidinkielen opetussuunnitelmiin. Lukiossa perehdytään kieleen tarkemmin ja tekstilajilähtöisemmin, kun taas ammatillisella puolella kielikäsitteily on hieman välineellisempi, käytännönläheisempi ja keskittyy enemmän ammatissa ja arjessa tarvittavaan kieleen (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003: 32, Ammatillisen perustutkinnon perusteet 2009: 83).

Teoreettisena ja metodisena pohjana tutkielmalleni käytän aikaisempia suomalaisia kansanlingvistisiä tutkimuksia sekä erityisesti Marjatta Palanderin *Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitykset* –teosta (2011), jossa on selvitetty haastatteluin nuorten murreasenteita ja -käsityksiä. Palanderin kohderyhmä on ollut melko samanlainen, ainoastaan ikäjakauma on ollut hieman laajempi. Hänen tutkimuksensa antaa minulle hyvän vastineen ja voinkin verrata osaa omista tuloksistani suoraan hänen saamiinsa tuloksiin. Yhtenä keskeisenä hypoteesinani

Palanderin tutkimusten pohjalta onkin, että Jyväskylän murteellisuuslukemat ovat paljon lähempänä pääkaupunkiseutua kuin Etelä- ja Pohjois-Karjalaa, joiden murre on maallikollekin selkeämmin erottuvaa (Mielikäinen 2005, Palander 2011). Odotan myös, että sukupolvia vanha stereotypia keskisuomalaisen puhekielen puhtaudesta tulee esiin aineistossa ja vaikuttaa edelleen nuorten asenteisiin (ks. Mielikäinen 1997: 86).

Tutkielmani jakautuu viiteen varsinaiseen osaan. Osassa 2 käsittelen sosiolingvistiikan ja kansanlingvistiikan aiempaa tutkimusta ja tutkielmani teoriapohjaa sekä pohdin hieman sosiolingvististä kielikäsitystä. Sitä seuraavassa osassa pureudun käyttämiini metodeihin ja siihen, kuinka olen kyselylomakkeessa operationaalistanut tutkimusongelmani ja -kysymykseni. Neljäs osa on varattu aineiston analyysille ja osalle tulosten esittelyä. Päättänessä esittelen tutkielmani tuloksia ja niiden validiteettiä, tarkastelen omaa tutkimustani kriittisesti ja pohdin aiheita jatkotutkimukselle.

2 TEORIA JA AIKAISEMPI TUTKIMUS

2.1 Murteet ja kansanlingvistiikka

Murteiden tutkimus sai alkunsa 1900-luvun alun Euroopassa, jolloin yritettiin kartoittaa kielen ja silloisten maaseutumurteiden geografista vaihtelua (Bell 2014: 230). Dialektologiassa murrekäsityksien tutkimus puolestaan alkoi jo ennen sosiolingvistiikan syntyä, 1930- ja 1940-luvuilla Hollannissa. Suomessa sosiolingvistit ovat tutkineet samojen fonologis-morfologisten ilmiöiden vaihtelua kuin dialektologit, mikä ilmentää sosiolingvistiikan ja dialektologian kiinteää suhdetta suomalaisessa kielitieteessä (Vaattovaara 2009: 8). Varhaiset dialektologiset tutkimukset synnyttivät lopulta *kansandialektologian*¹, josta puolestaan *kansanlingvistiikka* sai alkunsa. Kansandialektologia on edelleen kansanlingvistiikan harrastetuin suuntaus. (Palander 2011: 12, Bell 2014: 230.) Kansanlingvistiikassa tutkitaan nimenomaan ihmisten näkemyksiä kielestä, heidän arvostuksistaan ja tiedostaan. Näin kansanlingvistiikkaan kuuluvat myös kielikäsitteet, kielivarieteetit, kielen käytön vaihtelu sekä äidinkielen ja vieraan kielen oppimiseen liittyvät käsitykset (Palander 2011: 12).

Kielen piirteiden tunnistaminen vaatii aina vertailua johonkin toiseen kielen varianttiin. Yleinen oletamus on se, että puhuja itse puhuu *puhtaasti* tai *oikein* ja vieraat, muualta tulevat *murtaen*. Jo murre-sanana etymologia ja muodostuminen *murtaa*-verbistä johtaa oletukseen vieraudesta ja outoudesta. (Mielikäinen 2005: 108.) Tällainen vertailu ja maallikoiden uskomukset voivat joskus johtaa harmittomiin väärinkäsityksiin mutta pahimmillaan jopa ennakkoluuloihin ja syrjintään (Niedzielski & Preston 2003: 3). Ei-kielitieteilijöiden käyttämät termit eivät usein riitä kuvaamaan kielen variaatiota kovin tarkasti, joten he turvautuvat usein käyttämään adjektiiveja termien sijasta: haastattelemanuoret kuvasivat Savon murretta esimerkiksi *lupsakaksi*, *hauskaksi* ja *ärsyttäväksi*. Maallikot puhuvat lopulta samoista ilmiöistä kuin kielitieteilijät, mutta omilla termeillään (ks. Vaattovaara 2009: 32).

Kielitieteilijälle sana *murre* ei kanna mitään erikoismerkityksiä, se on termi muiden joukossa. Suomalaisnuorten suhtautuminen murteisiin ja omaan puhekieleensä näkyy jo siitä, kuinka moni kokee puhuvansa murretta. Palanderin (2011) tutkimuksissa selvisi, että pohjoiskarjalaisista nuorista 99 % ja eteläkarjalaisista 93 % koki puhuvansa murretta, mutta pääkaupunkiseudulla asuvista vain 30 % piti omaa puhekieltään murteena. Murre merkitsee

---

¹ Kansandialektologia oli alun perin *folk dialectology* tai *perceptual dialectology* (havaintodialektologia). Tarkemmasta määrittelystä ks. Mielikäinen–Palander 2002: 90.

näille kaupunkilaisnuorille jotain vierasta, jota puhutaan heidän oman kotipaikkansa ulkopuolella. (Palander 2011: 28–29.)

2.2 Kieli sosiolingvistiikassa

Allan Bell on tuoreessa kirjassaan (2014) erottanut kielestä neljä peruspilaria, joista tärkeimmäksi hän sosiolingvistinä nostaa kielen sosiaalisena ilmiönä. Bell sanoo kielen koostuvan lausumista, *utterances*, jotka ovat puhutun kielen pienimpiä yksiköitä. Tavallinen kielenkäyttäjä, jollaisia suurin osa kohderyhmästani on, ei ajattele tällaisia kielitieteen perusyksiköitä ja -kysymyksiä. Kuitenkin yksi informanteista osui tietämättään hämmästyttävän lähelle tätä Bellin lausuman määritelmää kuvatessaan puhetapaansa *mökäksi*. Puhuttu kieli sisältää joka tapauksessa yksiköitä, kuten huudahduksia, fraaseja ja puhujien idiolektiin sisältyviä tokaisuja, joita voitaisiin yhtä hyvin nimittää *lausumiksi* tai *mökäksi*. Lausumat ovat puhutussa kielessä usein tilanteeseen ja käyttötarkoitukseen sidottuja vaikeasti määriteltäviä yksiköitä, joiden variaatio on puhujien ja puhujaryhmien välillä erittäin suurta (Bell 2014: 3).

Toinen kielen perusominaisuus on Bellin mukaan dialogisuus: kieli on olemassa ihmisten välisissä tilanteissa, joissa sitä muokataan samalla, kun kieli muokkaa tilannetta. Määritelmässä on laaja-alaisen tekstikäsityksen kannalta ongelmia: tilanteisuus aiheuttaisi sen, että kielestä tulisi kieltä vasta, kun se esiintyy sosiaalisessa tilanteessa tai joku lukee sen – näin ollen pöytälaatikkoon kirjoitetut tekstit tai päiväkirjat eivät olisi kieltä ennen niiden lukemista. Kolmanneksi kielen ominaisuudeksi Bell esittelee lingvistisen vaihtelun tai *heteroglossian*. Dialogi (ja sen mukana kieli) muuttuu sen mukaan, ketkä käyttävät kieltä, missä tilanteessa sitä käytetään ja mihin sitä käytetään. Kieltä ei voi ikinä kahlita tiettyyn standardiin tai muottiin, vaan se on jatkuvassa liikkeessä – tästä osoituksena ovat myös kielenkäyttäjien asenteiden ja kielikäsitysten erot. (Bell 2014: 3.)

Bellin neljäs määritelmä osuu tutkimukseni ytimeen ja ilmentää jotain, mikä ei välttämättä ole tavalliselle kielenkäyttäjälle ilmiselvää: kieli koostuu myös asenteista. Asenteilla ilmennetään puhujan omaa positiota keskustelussa samalla, kun ne vaikuttavat yksilön suhtautumiseen ja katsantokantaan. Suurin osa asenteista on sellaisia, joiden alkuperää on vaikea löytää ja ne ovat suorastaan myyttejä. (Bell 2014: 5.) Muutama haastattelemistani nuorista on maininnut tavalla tai toisella keskisuomalaisen puhekielen piirteeksi jonkinlaisen *puhtauden*. Tunnen itsekin tämän vanhan myytin siitä, että Keski-Suomessa puhuttaisiin puhtainta suomea, mutta tällaisten vanhojen käsitysten todenperäisyys on varsin hatara, enkä usko

niiden juurikaan vaikuttavan kielenkäyttäjän arkeen tai heidän idiolektiinsa. Kielimyyttien olemassaolo on joka tapauksessa todiste asenteiden juurtuneisuudesta, sillä puhujien sosiaalinen identiteetti rakentuu sosiaalisten prosessien ja normien kautta. Lopulta kielenkäyttäjät muodostavat kuvan siitä, ketkä kuuluvat omaan ryhmään sekä mikä on oman ryhmän ja muiden välinen suhde. (Vaattovaara 2009: 9.)

Tommi Kurki on perehtynyt väitöskirjassaan (2005) yksilön ja ryhmän kielen reaaliaikaiseen muuttumiseen. Kurjen väitöskirja antaa metodisen ja teoreettisen lähteen tuleville sosiolingvistisille tutkimuksille, joiden painopiste on nimenomaan kielen muutoksen ja kehittymisen tutkimisessa. Kirjassaan Kurki paneutuu syvemmin myös muihin sosiolingvistiisiin muuttujiin, jotka vaikeuttavat kielen muutoksen tutkimista. Tällaisia tekijöitä ovat mm. kielen spatiaalisen ja sosiaalisen (yhteisöjen ja yksilöiden vaikutus) leviämisen aiheuttavat tekijät. (Kurki 2005: 27–30.) Jotta kielenmuutosta voitaisiin objektiivisesti tarkastella, joudutaan luopumaan staattisesta näkökulmasta ja siitä ajattelutavasta, että kieli koostuu muuttumattomista perusyksiköistä. Staattisuuden sijaan tulisi huomata kielen muuttuva luonne ja käyttötarkoitukset: variaatio kielen sisällä ja tekijät, jotka sen aiheuttavat. Sosiolingvistiikan tavoitteena onkin tutkia suhdetta yhteiskunnan ja kielen välillä ja painottaa kielellisen variaation yhteyttä sosiaalisiin tekijöihin. (Sundgren 2004: 9.)

2.3 Kieliasenteiden tutkimusta

Asenne on keskeinen, mutta vaikeasti määriteltävä käsite tutkielmassa. Asenne on määritelty vaihtelevin tavoin esimerkiksi käyttäytymistieteissä, ja määritelmät varioivat mentalistisista behavioristisiin. Kielitieteessä asenne yleensä ymmärretään löyhästi, eikä sitä asenteiden kvalitatiivisen analysoinnin vuoksi ole pyritty määrittelemään pilkuntarkasti. (Mielikäinen–Palander 2002: 89.) En pyri tutkielmassani käsitteen tarkkaan määrittelyyn, vaan pyrin etsimään tietoa sen ympäriltä: tarkoituksena on ymmärtää suhtautumista ja *asenoitumista* kieltä kohtaan. Asenteen käsitteen voidaan ajatella liittyvän sosiolingvistiikassa esiintyviin prestiisiin ja stigmatisoitumisen käsitteisiin, sillä puhuja usein yrittää joko tiedostetusti tai tiedostamatta välttää tiettyjä kielimuotoja ja puolestaan suosia toisia (Palander 2011: 11). Tavoitteenani on etsiä asenteita kvalitatiivisesti ja pyrkiä samalla analysoimaan nuorten *kielitetoutta*. Kielitieteessä on kymmenen viime vuoden aikana tutkittu tavallisten ihmisten kielikäsitteitä ja asenteita ja ajateltu, että näillä käsityksillä on kielitieteellistä painoarvoa. Kielenkäyttäjien omat asenteet vaikuttavat suoraan kielellisiin ja leksikaalisiin valintoihin ja se puolestaan muokkaa

kieltä tiettyyn suuntaan. Voidaan olettaa, että sosiolingvistinen trenditutkimus antaisi osviittaa siitä, millaiseksi puhekieli tulevaisuudessa saattaa muuttua ja millä kielen piirteillä on tendenssi säilyä tai hävitä ajan myötä. (Palander 2011: 11.)

Suomalaisessa sosiolingvistiikassa on jo aiemmin tutkittu kaupunkien kielimaisemia ja -yhteisöjä (Paunonen 2009: 567–568). Edellinen tutkimus Jyväskylässä on tehty 1980-luvulla, jonka jälkeen oletan paikallisen erityisesti nuorten kielenkäytön muuttuneen huomattavasti. Edellisen tutkimuksen (Mielikäinen 1980b, 1981a, 1981b, 1986) informantit olivat 60-luvulla syntyneitä, joten osa heistä saattaa olla jopa nykyisen jyväskyläläissukupuolven vanhempia. Tarkoituksena ei ole kuitenkaan tehdä vertailua vanhan ja nykyisen puhekielen välillä (termistä nykypuhekieli Mantila 1997: 8–9; Palander 2011: 28), vaan etsiä asenteita, mielipiteitä ja käsityksiä, joita nuorilla on omasta idiolektistään. On myös kiinnostavaa etsiä tietoa siitä, tiedostavatko nuoret lainkaan merkityksiä kantavia asenteellisia piirteitä omasta puheestaan, vai suhtautuvatko he siihen rennon huolettomasti.

Kohtalaisen tuore ulkomainen tutkimus on Nikolas Couplandin ja Hywell Bishopin (2007) tekemä laaja kyselytutkimus, jossa selvitettiin brittien kieliasenteita kielensä eri aksentteja kohtaan. Tutkimus toteutettiin internet-lomakkeella, ja siihen vastasi 5010 henkilöä. Heitä pyydettiin arvottamaan englannin aksentteja asteikolla yhdestä seitsemään, muuttujina olivat aksentin prestiisi ja sosiaalinen lähestyttävyyys tai miellyttävyyys (social attractiveness). Tutkimuksessa selvisi, että joitain urbaaneja vernakulaareja, kuten Birminghamin aksenttia, arvostetaan systemaattisesti vähemmän kuin standardimuotoisiksi koettuja (esimerkiksi ns. *Queen's English*) aksentteja. (Coupland & Bishop 2007: 80.) Tutkimus eroaa hieman Suomessa tehdystä asennetutkimuksesta, sillä siinä selvitettiin myös suhtautumista ulkomaisiin aksentteihin. Ulkomaalaisten kieliasenteista sekä suomalaisten asenteista ulkomaalaisten kieltä kohtaan on hyvin vähän tutkimusta. (Paunonen 2009: 561.)

Murre- ja puhekieliasenteisiin liittyviä pro gradu -töitä on tehty lukuisia, varsinkin Aila Mielikäisen ohjauksessa Jyväskylän yliopistossa. Tutustuin tarkemmin neljään Jyväskylässä tehtyyn pro gradu -tutkielmaan, ja vain yhdessä niistä oli valittu aineistonkeruumetodiksi haastattelu. Muissa tutkielmissa käytetyt kyselylomakkeet ovat varsin pitkiä (lyhyinkin kaksi liuskaa) ja ne sisältävät paljon avoimia kysymyksiä. Esimerkiksi Kantoluoto (2007) laati lahtelaisille yhdeksäsluokkalaisille kaksiliuskaisen lomakkeen. Kantoluodon fokus on enemmän poikien ja tyttöjen puheen eroissa sekä siinä, miten nuoret suhtautuvat Lahden ja Helsingin puhekielten eroihin. Tutkielmien kohderyhmät ovat myös olleet vaihtelevia: esimerkiksi Arve (2002) keräsi aineistonsa yliopisto-opiskelijoilta ja Leipälä (2000) haapajärvisiltä keski-ikäisiltä ja yhdeksäsluokkalaisilta melko kapealla otannalla (10 informanttia).

Isomöttösen (2008) kohderyhmänä olivat lukiolaisnuoret, mutta tutkielman fokus oli lähempänä sanojen konnotaatioiden tutkimusta kuin puhdasta kansanlingvistiikkaa.

Laajempi opinnäytetyönä tehty asennetutkimus on Laura Mikkolan (2011) Helsingin yliopiston suomen kielen oppiaineeseen tekemä pro gradu, jossa hän tarkastelee helsinkiläisnuorten asenteita murteellisuutta ja maalaisuutta kohtaan. Mikkolan tutkimuksessa informantteja oli peräti 221. Apunaan hän käytti nauhoitettuja murrenäytteitä ja keräsi vastaajilta lomakkeen avulla asenneskaaloja, jotka hän analysoi kvantitatiivisesti SPSS-ohjelman avulla. Mikkola havaitsi erityisesti savolaisten ja peräpohjolan murteiden yhdistyvän helsinkiläisnuorten mielikuvissa maalaisuuteen. Nämä murteet koettiin myös kaikkein vahvimmin murteellisiksi. Samankaltaisia tuloksia on havaittavissa myös Palanderin (2011) aineistosta: hänen haastattelemansa nuoret ovat tunnistaneeet yleisimmin juuri Savon, Peräpohjolan ja Etelä-Pohjanmaan² murteet.

---

² Mikkolan ja Palanderin aineistoissa Peräpohjolan murteen nimityksenä toimi useimmiten *Lapin murre* ja Etelä-pohjanmaan puolestaan pelkkä *Pohjanmaan murre*.

3 METODIT

3.1 Toteutus

Tutkimuksen aineisto on kerätty kyselylomakkeella, johon vastanneet 44 henkilöä ovat kaikki yli 18-vuotiaita Jyväskylässä opiskelevia nuoria. Tasaisemman sukupuolijakauman vuoksi kohderyhmäksi valikoitui yksi suuri ryhmä jyvaskyläläisestä lukiosta sekä toinen, miesvoittoinen ryhmä Jyväskylän ammattiopistosta. En vertaile ammattiin opiskelevien ja lukiolaisten vastauksia keskenään, vaan tarkoitukseni oli tavoittaa mahdollisimman monimuotoinen joukko nuoria – ammatillisessa koulutuksessa on usein esimerkiksi enemmän Jyväskylän ulkopuolelta ympäryskunnista tulevia opiskelijoita kuin lukioissa. Ottamalla mukaan miesvaltaisen ammatillisen koulutuksen alan sain myös sukupuolijakaumasta huomattavasti tasaisemman. Tavoitteenani ei ollut myöskään tehdä kielisosiologista analyysia eri sukupuolten välillä.

Päädyin kyselylomakkeeseen, sillä haastattelumetodilla aineistosta olisi voinut tulla suhteettoman laaja. Pohdinnan kahden vaihtoehdon välillä aiheutti lähinnä se, että Mielikäinen ja Palander ovat todenneet (Mielikäinen–Palander 2002, Mielikäinen 2005, Palander 2011) haastattelut hedelmällisemmäksi tavaksi saada tietoa henkilöiltä, joiden tietämys kielestä ja termien hallinta ei ole kielitieteellisessä mielessä kovin korkeatasoista. Jouduin tutkimusta toteuttaessani ja kyselylomaketta laatiessani ottamaan myös huomioon sen, että monet puhujista eivät todennäköisesti tunnista kielestään piirteitä, jotka siellä todennäköisesti esiintyvät. Esimerkkinä tästä on Jyväskylässä *minä*-pronominin pikapuhemuotona esiintyvä *mää* (ks. Mielikäinen 1982: 291). Tämä on yleinen ongelma kerätessä aineistoa kyselylomakkeiden avulla – haastattelussa koehenkilöä voi tiettyyn pisteeseen asti ohjailla ja ”lypsää” tältä vastauksia (Palander 2011). Kyselyn etuna haastatteluun verrattuna on kuitenkin sen joustavuus ja nopeus sekä se, että kerätty tieto on helposti standardoitavissa.

Murteista pystytään usein puhumaan yleisellä tasolla, mutta kuvauksia niiden tyypillisistä piirteistä ei pystytä antamaan (Mielikäinen 2005: 98). Haastatteluissa informantien oma ääni pääsee enemmän esiin, kun mielipiteitä ei rajoiteta lomakkeeseen asetelluilla kysymyksillä. Lomakkeen hyvä suunnittelu on tärkeää, sillä huonosti suunniteltu lomake saattaa tuottaa vääränlaista tietoa, tai tutkielman fokus saattaa siirtyä. Myös sanavalintoihin on kiinnitettävä huomiota, koska maallikoiden termit eroavat luonnollisesti varsin paljon lingvistiikan termeistä. (Mielikäinen–Palander 2002: 90–91.)

Kysely on pilotoitu Jyväskylän ammattiopiston 11 opiskelijan ryhmällä, jossa kaikki opiskelijat olivat miespuolisia. Pilotoimalla kyselyn halusin varmistaa, että lomake tuottaa käyttökelpoista ja helposti analysoitavaa tietoa. Pilotoinnin jälkeen totesin lomakkeen antavan vastauksia haluamiini kysymyksiin, joten päätin pysyä lähes alkuperäisessä versiossa ja tein vain muutamia pieniä muokkauksia. Muutoksia tuli lähinnä sananmuotoihin, ja sen lisäksi poistin kysymyksen ”Mitä muotoa käytät minä-sanasta?”, koska testiryhmä vastasi poikkeuksetta *mä* tai *minä*, vaikka he lomakkeen täyttöä ohjeistaessani käyttivät puheessaan perijyväskyläläistä *mää*-muotoa (tästä pikapuhemuodosta ks. Mielikäinen 1982: 291).

3.2 Kyselytutkimus metodina

Kysely on *survey*-tutkimuksen keskeinen menetelmä. Sillä tarkoitetaan kyselyn, haastattelun ja havainnoinnin tapaa, jolla aineistoa kerätään standardoidusti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997: 193.) Omassa kyselyssäni kohdehenkilöt muodostavat otoksen perusjoukosta, joka tässä tapauksessa on 18 vuotta täyttäneet nuoret. Kyselyn edut ovat haittoja suuremmat, sillä lomakkeen avulla (vs. haastattelut) saadaan suuria määriä aineistoa kohtalaisen nopeasti. Aineisto on myös helppo käsitellä ja siirtää kootusti tietokoneelle, jolloin analyysiprosessi helpottuu. Hirsjärvi ym. (1997: 195) mainitsevat kyselytutkimuksen heikkouksiksi muun muassa epävarmuuden siitä, kuinka hyvin vastaajat ovat perillä alueesta, josta kysymykset ovat. Tämän olen pyrkinyt kiertämään sillä, että kysymykset eivät vaadi varsinaista tietämystä murteista tai kielitieteestä, vaan vaativat vastaajaa vain kirjoittamaan auki oman suhtautumisensa.

Lomaketta laatiessani otin huomioon muun muassa kouluympäristön luoman koemaisen tilanteen ja jouduin tarkentamaan kyselyyn osallistuville, että oikeita tai vääriä vastauksia ei tässä kyselyssä ole, sillä kaikenlaiset asenteet ja mielipiteet ovat erittäin tervetulleita. Pyrin muotoilemaan kysymykset mahdollisimman avoimiksi mutta tarkasti rajatuiksi, jolloin ei olisi vaaraa siitä, että nuoret etsisivät ”oikeita vastauksia” kyselyn eri kohdista poimimalla kielimuotojen tai kielen piirteiden nimityksiä (esimerkeistä ks. Mielikäinen–Palander 2002: 89).

3.3 Kyselylomake ja tutkimusongelmat

Kysymysten asettelun haasteena oli se, kuinka nuorten asenteet todella selvitetään – kysely on ajateltava vain mittarina, jossa kysymyksillä mitataan vastaajien ominaisuuksia tai mielipiteitä

(Alanen 2011: 147). Päädyin lieventämään konkreettisten asenteiden löytämistavoitetta sillä, että tavoitteena oli myös saada selville nuorten käsityksiä kielestä ja murteista. Tärkeintä oli saada tietoa siitä, millaisena nuoret pitävät omaa puhetapaansa ja miten he sitä nimittävät, joten asettelin lomakkeen ensimmäiset kysymykset koskemaan juuri nuoren omaa kieltä ja sen vaihtelua. ”Puhutko jotain murretta?” -kysymys on tärkein koko tutkimuksessa – se antaa vertailukelpoista kvantitatiivista tietoa nuorten omasta kielikäsitelmästä. Verratessani sitä kysymykseen ”Puhutaanko Jyväskylässä murretta?” saan tietoa siitä, kokevatko nuoret oman idiolektinsä eroavan jyväskyläläisestä puhetavasta ja kuinka he siihen asennoituvat. Valitsin vaihtoehdoiksi kyllä tai ei, sillä näin pienellä otannalla esimerkiksi murteen vahvuuden tiedusteleminen asteikolla yhdestä viiteen ei olisi ollut luotettavaa, eikä olisi tuottanut helposti luettavia tuloksia. Tulokset eivät olisi olleet myöskään verrattavissa Palanderin (2011) tuloksiin. Kvantitatiivista analyysiä vaativia kysymyksiä on lomakkeessa lopulta lähes yhtä monta kuin avoimia asennekysymyksiä.

Yritin vuorotella lomakkeen kysymyksiä siten, että vastaaja ei joutuisi keskittymään yhteen aiheeseen liian kauan, eikä tylsistyisi ja vastaisi siten tarpeettoman lyhyesti. Vaihtelin kysymysten fokusta siten, että vastaaja joutui pohtimaan vuorotellen omaa kieltään suhteessa muihin. Jäsennys muotoutui lopulta sellaiseksi, että painopiste siirtyi nuoren omasta kielikäsitelmästä murteisiin ylipäänsä. Toisella sivulla tiedustelen johdattelevalla kysymyksellä ”Minkä paikkakunnan puhetavasta pidät?” ja päinvastoin, minkä oli tarkoitus ikään kuin herättää vastaaja ja antaa tälle mahdollisuus kertoa suora mielipiteensä.

Lomakkeeseen valikoitui lopulta käytännössä kahdenlaisia kysymyksiä: puhtaasti asenteen esille tuovia ja niitä, jotka kertovat enemmän vastaajan omasta kielikäsitelmästä ja tottumuksista. Kvalitatiivista analyysiä vaativat kysymykset muotoilin tarkoituksella mahdollisimman väljästi, jotta nuoret saisivat omin sanoin kertoa käsityksistään. Pyrin kuljettamaan tutkimuskysymyksiä jatkuvasti ideatasolla mukana lomaketta suunnitellessani ja aineistoa analysoidessani, jotta kokonaisuus olisi hallittavissa. Lomakkeen kysymykset on lopulta muotoiltu tutkimuskysymyksistä ikään kuin kääntämällä tutkimuskysymykset ympäri: miten kysymys on muotoiltava, jotta saan tällaista tietoa?

4 ANALYYSI

Koska otantani on pienehkö ja vastaajia on alle 50, käytän prosenttilukuja vain havainnollistamaan vastaajien osuuksia ja helpottamaan tulosten luettavuutta. Yhden vastaajan osuus vaikuttaa tulokseen hieman yli kaksi prosenttia, joten en kokenut vastausten taulukointia tarpeelliseksi vaan pikemminkin harhaanjohtavaksi, koska tutkielman painopiste on enemmän tulosten laadullisessa tarkastelussa. Kaikki lukemat on pyöristetty normaalien sääntöjen mukaisesti lähimpään tasalukuun. Tietojen keräämiseen käytetty kyselylomake on liitteenä.

4.1 ”Ei kunnon murre”

Hypoteesieni mukaisesti saamani tulokset eroavat jonkin verran Palanderin Helsingin seudulta ja Pohjois- ja Etelä-Karjalasta saamista tuloksista. 21 informanttia 44:stä (48 %) kokee puhuvansa murretta, työistä tosin vain 37 %. Poikien lukema ei eroa keskiarvosta paljoa: heitä oli otannassa enemmistö, (25 poikaa, 19 tyttöä) niinpä pojista 56 % kokee puheensa murteelliseksi. Tulos poikkeaa melko paljon aikaisemmin esittelemästäni Palanderin (2011) tutkimuksesta, jossa eteläkarjalaisten murteellisuusaste on 93 %, pohjoiskarjalaisten 99 % ja pääkaupunkiseutulaisten 30 %. Jyväskyläläisnuorten lukema on lähempänä pääkaupunkiseutulaisten arvoja kuin itäsuomalaisten. Tyttöjen poikiin verrattuna pienemmästä murteellisuusosuudesta ei voi valitettavasti tehdä yleistyksiä, koska otanta on vain 19 henkilöä.

Keräsin vastaajilta tiedon heidän synnyin- ja asuinpaikastaan, mikä osoittautuikin kohtalaisen vaikuttavaksi muuttujaksi: neljä kuudesta muualla asuvasta puhuu mielestään murretta. Muualla kuin Jyväskylässä syntyneitä on 10, heistä seitsemän kokee puhuvansa murretta. Paljasjalkaisia jyväskyläläisiä oli 32, heistä 13 koki puheensa murteelliseksi (41 %). Muualla syntyneiden keskuudessa mielestään murteellisten osuus on huomattavasti suurempi kuin jyväskyläläisillä. Palander on tutkimuksessaan havainnut, että maallikot tunnistavat murrerajat melko tarkasti: hänen vastaajistaan kolme neljäsosaa on havainnut murteen muuttuvan siirryttäessä murrerajan yli, neljäsosa puolestaan huomaa murteen muuttuvan jo oman murrealueen sisällä (2011: 150). Oletankin, että muualla syntyneet ovat huomanneet oman puheensa eroavan paikallisten puheesta ja ovat siten olettaneet puhuvansa jonkinasteista murretta (varsinkin kun murre usein koetaan vieraaksi ja erilaiseksi, kts. edellä).

Vastaajista 20 (45 %) on ollut sitä mieltä, että Jyväskylässä puhutaan murretta, vaikka itse ei välttämättä sitä puhuisikaan. Tässä kohdassa vaihtoehtona oli myös *en osaa*

sanoa, jonka valitsi peräti yhdeksän vastaajaa (20 %). Näin ollen ehdottomia *ei*-vastauksia tuli vain 14, mikä on vain hieman alle 32 %. *Kyllä*-vastauksien suhde on sama kuin puhujien idiolektin kohdalla, mutta korkea *en osaa sanoa*-osuus kertoo mielestäni jotain tällaisten kyselyiden suunnittelun haastavuudesta: haastateltavat ovat tietoisia siitä, että asiantuntija haastattelee heitä, joten he eivät välttämättä vastaa kysymyksiin puhtaasti asenteellisesti, vaan pyrkivät etsimään ”oikeita” vastauksia. Vastaajista 38 (89 %) pitää jyväs kyläläisestä puhetavasta ja suurin osa heistä mainitsee syyksi tuttuuden tai ymmärrettävyyden.

4.2 Nuorten oma kieli ja kielitietoisuus – normaalia suomea

Kysyin nuorilta, mikä tekee heidän puheestaan murretta, jos he mielestään sellaista puhuvat. Suurimpana yhdistävänä tekijänä esiin nousi *venytys*, jonka on tavalla tai toisella maininnut kahdeksan henkilöä (murteellisista 38 %). Keski-suomalaisista painottoman tavun lyhyen vokaalin pidentymää nimitettiin muun muassa *venytykseksi*, *sanojen pidentelyksi*, *vokaalien pidentymiseksi*, ja *keskimmäisen tavun painotukseksi*. Lisäksi yksi henkilö, joka ei ole mielestään ollut murteellinen, on kutsunut puhetapaansa *jyvääskyläksi*.

Toiseksi eniten vastauksissa nousee esiin sanaston vaikutus, jonka mainitsee viisi haastateltavaa. Piirteiksi on mainittu jyväs kyläläinen sanasto sekä muista murteista siirtyneet sanat. Valitettavasti vain yksi haastateltu tähdentää, millaiset sanastolliset tekijät hänen puheessaan ovat murteellisia – hän kertoo sanovansa *mie* ja *sie*. Suurin osa sanaston maininneista ei ole kuitenkaan lomakkeen lopussa olleeseen ”Mitä murre sanoja dät?” -kysymykseen lisännyt tai listannut jyväs kyläläisiä tai keski-suomalaisia sanoja, vaan on tyytynyt kirjoittamaan sanoja, jotka yleisesti koetaan murteellisiksi. Tämä on ollut selkeä virhe lomakkeen suunnittelussa – asetelun vuoksi haluttu data on jäänyt saamatta.

Kysymys nuorten oman puhetavan nimityksestä osoittautui hedelmälliseksi. 10 vastaajaa (23 %) vastasi puhuvansa jollain tavalla *tavallista* tai *normaalia suomea*, millään tavalla tarkemmin puhetapaansa erittelemättä. Näistä vastaajista vain yksi on maininnut puheensa murteelliseksi, mikä vahvistaa entistään viitteitä siitä, että murteet koetaan vieraina ja outoina vs. oma *tavallinen* puhekieli. Viisi vastaajaa mainitsee *puhekielen* vastauksessaan, kahdella heistä siihen liittyy myös *neutraalius* ja yhdellä *normaalius*, mikä antaa viitteitä siitä, että puhujat kokevat Suomesta löytyvän myös sellaisia puhekielen variantteja, jotka eivät kuulu puhujille tuttuun kielimaisemaan. Neljä sanoo puhuvansa *jyväs kyläläisittäin* tai *keski-suomalaisittain*, mutta yksikään heistä ei puhu mielestään murretta. Vastaajat ovat kielitieteen

termien valossa epäjohdonmukaisia, mutta kieliasenteineen johdonmukaisia: he tunnistavat puhetapansa kuuluvan tunnuspiirteisesti jollekin alueelle, mutta heidän puhetapansa ei ole murre.

4.3 Murteet muualla

Nuoret tunnistavat suuren määrän erilaisia murteita. Erilaisia nimityksiä murteille oli 12, joista osa koski samaa murrevarianttia. Kirkkaasti yleisin mainittu murre oli *Savon murre*, joka esiintyi 22 vastaajan lomakkeissa – peräti 50 % on tunnistanut savon. Toiseksi yleisin murre oli *Lappi*, jonka on maininnut 15 vastaajaa. *Pohjanmaa* löytyi 10 vastaajan lomakkeesta ja *Turku* seitsemästä. Tampereen ja pääkaupunkiseudun murteet tuottivat monenlaisia vastauksia. Nuoret viittasivat hämäläismurteisiin joko *Tampereen* tai *Hämeen murteena* (molemmissa viisi vastaajaa). Helsingin seudun puhettavan nimityksiä olivat *Helsinki* (yhdeksän vastaajaa), *pääkaupunkiseutu* tai *PK-seutu* (neljä vastaajaa) ja *Etelä-Suomi* (kaksi vastaajaa). *Karjalan murteen* oli maininnut vain kaksi nuorista, *Oulun* puolestaan kolme. Kolmen yleisimmin mainittua murretta ovat täsmälleen samat kuin Palanderin (2007: 27) aineistossa. Hänen testiryhmillään (helsinkiläiset sekä etelä- ja pohjoiskarjalaiset nuoret) kolmen yleisimmän murteen keskinäinen järjestys vaihteli. Eteläkarjalaisnuorilla järjestys oli sama kuin omalla kohderyhmälläni, mutta osuudet kasvoivat huomattavasti suuremmiksi: *Savon* mainitsi 42 vastaajaa 49:n ryhmästä.

Kysymys lähialueiden puhettavasta tuotti monipuolisia vastauksia. Vain 11 (25 %) oli sitä mieltä, että Jyväskylän ympäristössä puhutaan eri tavalla kuin kaupunkialueella, 28 (64 %) oli puolestaan sitä mieltä, että puhettavoissa ei ole eroja. Mainittuja paikkakuntia olivat muun muassa Jämsä, Viitasaari, Saarijärvi. Erilaisuuden syiksi nuoret mainitsivat esimerkiksi *junttimaisuuden, nopeuden, tyylin, venyttämisen ja lausumisen*. Eräs vastaajista osoitti erinomaista kielitietoutta ja totesi, että pohjoisessa ja eteläisessä Keski-Suomessa puhutaan eri tavalla, koska puheessa on ”*savon ja tampereen sekoituksia*”. Hän myös mainitsi, että ”+*maaseudulla murre vahvempaa kuin kaupungissa*”.

Muita murteita koskevien asenteiden kysymyksenasettelusta halusin tehdä mahdollisimman neutraalin, joten se oli ”*Minkä paikkakunnan puhettavasta pidät?*” Tämä tuotti yhdeksällä vastaajalla tulokseksi Jyväskylän, perusteluina jälleen esimerkiksi *selkeys, tuttuus* ja *normaalius*. Yksi mainitsi pitävänsä paikallisesta puhettavasta ”*Koska se muistuttaa kirjakieltä, eikä siinä ole murre sanoja*”. Palanderin (2011: 109) aineistossa nousi esiin samankal-

taisia piirteitä, muualta tulevien nuorten luonnehtiessa Keski-Suomen murretta *värittömäksi, hajuttomaksi, pliisuksi ja neutraaliksi*. Tunnistetuista Jyväskylän ulkopuolisista murteista eniten positiivisia konnotaatioita herätti *Savon murre*, joka esiintyi kahdeksan vastaajan lomakkeessa. Nuoret luonnehtivat savoa muun muassa *hauskaksi, tutuksi, lupsakaksi ja hyvää mieltä välittäväksi*. *Lapin* tai *Rovaniemen* murretta luonnehdittiin myös hauskaksi ja sympaattiseksi. Yksi vastaaja nimesi vokaalienvälisen h:n piirteeksi, joka tekee puheesta hauskan kuulosta.

Negatiivisia asenteita nuorilla oli eniten Helsingin puhekieltä kohtaan: 11 vastaajaa, eli peräti neljännes, oli maininnut helsinkiläisen puhetavan kuuluvan niihin, joista he eivät pidä. Heidän lisäksi kaksi vastaajaa mainitsi pääkaupunkiseudun. Nuoret perustelivat mielipidettään vaihtelevasti, esimerkkeinä olivat muun muassa *typeryys, teennäisyys ja outous*. Eniten esille noussut piirre oli juuri *slangin* ärsyttävyys – nuoret pitivät slangia helsinkiläisenä ilmiönä. Viisi vastaajaa oli eksplikoinut slangin ja siihen liittyvät piirteet epämiellyttäväksi. Yksi vastaaja mainitsi loppuheiton ”*ärsyttävän*” häntä, toinen mainitsi helsinkiläisessä puhetavassa vahvimaksi negatiiviseksi piirteeksi vieraslainojen paljouden. Kolme vastaajaa luonnehti helsinkiläistä puhetta epäselväksi tai vaikeasti ymmärrettäväksi.

Seuraavaksi eniten negatiivisia asenteita herättivät Turku ja Tampere. Turun puhekielestä ei pitänyt 10 vastaajista, Tampereen puolestaan mainitsi viisi henkeä. Perustelut olivat molemmilla samankaltaisia: Turku luonnehdittiin *ärsyttäväksi, oudoksi ja junttimaiseksi*. Tampere herätti samankaltaisia tuntemuksia: kaksi vastaajaa luonnehti tamperelaista puheenpartta *ylimieliseksi*. Negatiivisesti suhtauduttiin miltei yksinomaan Turkuun, Tampereeseen ja Helsinkiin – muut murteet tai paikkakunnat herättivät kielteisiä tuntemuksia vain yksittäisissä vastaajissa.

4.4 Nuoret ja puhekieli

Nuorten mielestä puhekieli on *vapaata, yksinkertaistettua, sujuvaa ja selkeää*. Puhekielen vastakohtana on heidän mielestään kirjakieli, joka puolestaan on *kankeaa ja virallista*. 16 vastaajaa vertaa puhekieltä kirjakieleen ja sanoo näiden välillä olevan selkeitä eroja – puhe- ja kirjakieli ovat ikään kuin vastakohtapareja. Vastaajat eivät useinkaan määrittele puhekieltä kovin tarkasti, vaan keskittyvät vastauksissaan ilmiöihin ja tilanteisiin, jotka tekevät puhekielestä sellaista kuin se on. Heidän mielestään myös yksilölliset ja paikalliset vaihtelut kuuluvat puhekieleen. Puhekieltä määrittäviksi ilmiöiksi nuoret mainitsevat esimerkiksi *lyhentelyn*,

sanojen muokkaamisen, sanojen ohittelun, kieliopin rikkomisen ja paikallisen sanaston. Puhekieli kuuluu nuorten näkemyksen mukaan selkeimmin arkeen: puhekieli on kieltä, jota he puhuvat ystäviensä, perheensä ja tuttujensa kanssa epävirallisissa tilanteissa – kysely ei valitettavasti anna vastauksia siihen, mitä ovat viralliset tilanteet tai millaista näiden tilanteiden kieli on. Nuoret kokevat puhekielen vuorovaikutuksen, inhimillisen kanssakäymisen ja keskustelun välineenä.

Seitsemän vastaajista on pitänyt puhekieltä eräänlaisena puhekielen kaltaisena, väljänä tekstilajina, joka esiintyy muuallakin kuin keskusteluissa: heidän mielestään puhekieltä esiintyy myös chateissa, tekstiviesteissä, sosiaalisessa mediassa ja muussa informaalissa viestinnässä. Heidän mielestään puhekielinen kirjoitusasu on tietyissä viestintätilanteissa luontevampi kuin puhtaasti kirjakielinen asu. Nuoret kokevat moderneissa viestintävälineissä käyttämänsä kielen selvästi omakseen, mikäli he yhdistävät sen tällä tavalla puheeseen. Internetin ja pikaviestimien kieli on ilmiö, joka on jäänyt sosiolingvisteiltä vielä ilman tarkempaa huomiota – internetissä syntyvä kieli sijoittuu puhekielen ja kirjakielen välimaastoon ja muokkaa väistämättä molempia (Paunonen 2009: 562).

4.5 Murre- ja slangisanasto

Alkuperäisenä tarkoituksena murre- ja slangisanaston keräämiseen oli kielitietoisuuden selvittäminen. Eniten aineistossa murrusanoista ³ esiintyy minä-pronominin pikapuhemuoto *mie*, joka löytyy 16 vastaajan lomakkeesta. Nuoret ovat kiinnittäneet huomiota pronomineihin ja pitävät niitä murrusanoina – Palanderin (2011) tulos on samankaltainen. Minä-pronomini on kiinteä osa ihmisen idiolektiä, joten omasta variantista poikkeaviin puhemuotoihin on helppoa kiinnittää huomiota. *Mie*-pronominia lukuun ottamatta toistuvasti esiintyviä sanoja ei oikeastaan ole. Peräti 17 vastaajaa jätti kohdan kokonaan tyhjäksi.

Slangi kuuluu nuorten mielestä selkeimmin Helsinkiin. Tunnetuimpia slangisanoja ovat esimerkiksi 15 kertaa mainittu *dösä* ja yhdeksässä lomakkeessa esiintynyt *spora*. *Mutsi* ja *faija* on myös koettu osaksi slangia. Muita kuin Helsingin slangiin kuuluvia sanoja on vain viiden vastaajan lomakkeissa. Yksi vastaajista on kirjoittanut ”*Meinaako tää jotain helsingin vai yleisesti!??*” ja tämän jälkeen maininnut *lääkärisanaston*. Ammattiopistossa opiskeleva mies on kirjoittanut lomakkeeseensa *solmun* olevan turbohtimen slangisana, mut-

³ Vaikka persoonapronomineja ei tyypillisesti murrusanoiksi määritelläkään, ks. Mielikäinen 2005: 104.

ta on pyyhkinyt vastauksensa pois. Kolme vastaajaa on kirjannut internetslangiin kuuluvia sanoja, kuten *LOL*, *random* ja *YOLO*.

5 PÄÄTÄNTÖ

5.1 Tuloksia

Jyväskyläläisnuorten käsitykset omasta ja muiden puhekielestä sekä murteista ovat hyvin samanlaisia kuin muualla Suomessa. Murre koetaan tavalliseksi ilmiöksi ja osaksi puhekieltä, mutta sitä ei pidetä omaan idiolektiin kuuluvana, mikä kertoo nuorten kielikäsitteiden tyypillisestä paikallisuudesta. Mielestään murretta puhuvien nuorien osuus oli lähempänä Helsingin kuin Itä-Suomen lukemia (ks. Palander 2011), kuten olin olettanutkin. Yksi ammattiopistossa opiskelevista nuorista arveli jyväskyläläisen murteettomuuden johtuvan siitä, että ”*Jyväskylään tulee vaikutteita muista murteista esimerkiksi opiskelijoiden mukana*”. Kyseinen vastaaja oli ollut sitä mieltä, että Jyväskylässä ei puhuta murretta. Näiltä osin tutkielmani ei tuota varsinaisesti uutta tietoa vaan vahvistaa kuvaa ympäri Suomea vallitsevista murreasenteista: nuoret osaavat nimetä lukuisia murteita ja osalla on hallussa jopa kielitieteessä käytetty oikeaoppinen jako länsi- ja itämurteisiin. Omasta murteestaan erottuvaksi piirteeksi nuoret osasivat mainita käytännössä vain painottoman tavun lyhyen vokaalin pidentymän.

Suomalaiset ei-kielitieteilijät käyttävät murteista puhuessaan useimmiten historiallisten maakuntien mukaan määritettyjä nimiä, kuten Savo, Karjala, Häme tai Pohjanmaa (Palander 2009: 165). Aineistossani nuoret käyttivät kuitenkin useammin paikkakuntien nimityksiä, kuin perinteisiä maakuntamurteiden nimiä. Kysymysasettelun painottuminen *paikkakuntaan*, eikä *murteeseen* on todennäköisesti johtanut tähän. En kuitenkaan halunnut kysyä ohjailevasti pelkästään murteista, koska pelkäsin sen jättävän esimerkiksi Helsinkiä koskevat asenteet vähemmälle. Savon murteen saama suuri positiivisten käsitysten osuus osoittaa kuitenkin, että paikkakuntajaottelu ei ollut liian rajaava, ja nuoret tuntevat myös perinteisten maakuntamurteiden nimiä. Oletankin, että murteiden nimityksien kaupunkipainotteisuus (esimerkiksi *Turku*, *Tampere* ja *Helsinki*) antaa viitteitä siitä, että perinteinen maakuntajaottelu olisi väistymässä ja suurista kasvukeskuksista olisi tulossa vahvemmin alueensa puhekielen stereotyyppisiä esimerkkejä (ks. Mielikäinen–Palander 2002: 95, Palander 2009: 166).

Vaikka nuoret osasivatkin nimetä lukuisia murteita, ei heillä ollut varsinaisia syväjuonteisia asenteita niitä kohtaan. Yleiskuvaa on vaikeaa muodostaa, koska vastaukset ovat hajanaisia, lyhyitä ja melko suurpiirteisiä. *Junttimaisuus* tai *ylimielisyyys* ei välttämättä kerro konkreettisia faktoja siitä, miten nuoret suhtautuvat esimerkiksi lounaismurretta puhu-

vaan henkilöön. *Junttimaisuus* mainittiin kuitenkin Jyväskylän lähialueita koskevassa kysymyksessä sekä lounais- että hämäläismurteiden yhteydessä. Oletan nuorten pitävän näitä murteita maalaisen tai *junttimaisen* kuuloisena, koska he pitävät omaa kielivarianttiaan neutraalina ja *normaalina*. Kysymysasettelu ”Minkä paikkakunnan puhetavasta pidät/et pidä?” osoittautui liian ympärööriseksi: nuoret tyytyivät vastaamaan tähänkin kysymykseen Jyväskylän puhetavan, ja harmillisen moni myös jätti kysymyksen tyhjäksi. Neutraali asettelu ei toiminut, vaan tässä tapauksessa vastaajia olisi pitänyt ohjailta enemmän kertomaan asenteitaan ja käsityksiään muista murteista sen sijaan, että he tyytyivät kertomaan pitävänsä kotimurteestaan sen tuttuuden takia.

Murresanojen tiedustelu ei tuottanut toivottuja tuloksia. Vaikka puolet vastaajista koki puhuvansa murretta, aineistossa ei esiinny yhtään jyväskyläläistä murresanaa. Ongelma on ollut todennäköisesti lomakkeen asettelussa: nuorilla kesti noin 15 minuuttia täyttää lomake, eikä heidän energiansa todennäköisesti riittänyt keskittymään kyselyyn täyspainoisesti loppuun asti. Mikäli olisin tiedustellut murresanoja heti ensimmäisen ”puhutko murretta” -kysymyksen jälkeen, olisivat vastaajat saattaneet listata tähän kohtaan myös jyväskyläläisiä sanoja. Nuoret ovat kiinnittäneet eniten huomiota persoonapronomineihin kuten *mie*. Mielikäisen (2005: 103) havaintojen mukaan muista murteista tunnistetaan usein sanoja, jotka vaikeuttavat murteen ymmärtämistä tai sanoja, joiden merkitys on erilainen kuin puhujan omassa idiolektissä. Nuoret ovat pitäneet persoonapronomineja murresanoina, eivätkä käsitä niitä kielen rakenteellisesti varioivina piirteinä. Vastaajien käsitykset ovat kuitenkin yhteneväisiä esimerkiksi Palanderin kanssa: hänen aineistonsa mukaan *mie* ja *sie* ovat erityisesti eteläsuomalaisille pohjoisen ja itäisen perifeerisyyden piirteitä (Palander 2007: 48).

5.2 Aiheita jatkotutkimukselle

Tarkempi selvitys jyväskyläläisestä puhekielestä haastattelujen avulla vaikuttaisi olevan tarpeen. Nuoret mainitsevat kuuluvansa murteellisten ryhmään, mutta he eivät täysin tunnista oman kielensä erikoispiirteitä tai sanastoa. Henkilöhaastattelujen avulla saataisiin myös lisätietoa siitä, miksi jyväskyläläiset pitävät juuri omasta kielestään. Haastatteluiden kohderyhmää voisi laajentaa myös eri ikäryhmiin, jolloin voitaisiin näennäisaikametodia käyttäen perehtyä myös kielen muutokseen, koska stabiilien yhteisöjen ikäryhmien välisten erojen voidaan katsoa heijastavan käynnissä olevia muutoksia (Kurki 2005: 33). Tähän tutkimukseen voitaisiin yhdistää myös kielenpuhujien pohdintoja siitä, missä määrin he kokevat identiteet-

tinsä ja persoonansa muotoutuvan heidän kielensä kautta, ja kuinka paljon kotipaikkakunta vaikuttaa heidän identiteettiinsä. Identiteetin rakentumisen ja murrepiirteiden välisestä yhteydestä ei ole päästy fennistiikassa yhteisymmärrykseen (Palander 2011: 188), mutta tämän kaltaisella haastattelulla painopiste olisikin kielenkäyttäjien omissa kokemuksissa.

Kielen muutoksen konkreettinen ennustaminen vaatisi huomattavasti kandidaattitutkielmaa laajemman työn, kuten jouduin jo aiemmin toteamaan. Jopa pro du -utkielma saattaisi olla liian rajaava reaaliaikaisen muutoksen tarkastelulle. Tommi Kurjen väitöskirja (2005) ja Eva Sundgrenin tutkimus Eskilstunan kielen muutoksesta (2004) ovat hyviä esimerkkejä siitä, kuinka laaja kielenmuutosta koskevan selvityksen tulee olla. Muutosta tutkiessaan sociolinguisti joutuu ottamaan huomioon paljon useampia muuttujia kuin asenteita tutkiessaan – jo yksilöiden, ryhmien, asuin- ja työpaikan vaikutukset ovat sellaisia, joiden vaikutuksia kielen muutokseen on lähes mahdotonta ennustaa (muuttujista Kurki 2005: 27–31, metodeista Kurki 2005: 31–42). Myös tarkasteltavina olevat kielen muuttuvat piirteet saattavat vaihdella alueen, ajan ja kielenkäyttäjän vaikutuksesta (Sundgren 2004: 55). Näiden tekijöiden takia jouduin jättämään kielenmuutoksen käsittelyn lähes kokonaan pois tutkielmastani – muuttujia on yksinkertaisesti liikaa, eikä kyselylomake tuota läheskään tarpeeksi tietoa muutoksen analysoimiseen.

Internetin kielenkäyttöä on tutkittu Suomessa vielä varsin vähän, ja tämä olisikin kiehtova aihe tulevalle tutkimukselle (Paunonen 2009: 562). Aineistossani nuoret kokivat netti- ja tekstiviestikielen eräänlaisena puhekielenä, jota käytetään informaaleissa keskustelutilanteissa ystävien kesken. Näitä kielimuotoja tutkittaessa jouduttaisiin käyttämään muitakin kuin sociolinguistiikan metodeja, sillä jo viestintävälineet ja tekstilajit vaikuttavat tekstin muodostumiseen. Kielen sosiaalisia vaihteluita internetissä voitaisiin tutkia esimerkiksi siitä näkökulmasta, miten foorumi ja media vaikuttavat kielenkäyttöön ja sanavalintoihin – onko taitavampi argumentoija hallitseva osapuoli keskustelussa, vai hukkuvatko perustelut keskustelupalstojen bittitulvaan? Olisi myös hedelmällistä vertailla formaalimpia ja informaalimpia verkkoympäristöjä ja kielen tai rekisterin muutosta niissä.⁴

---

⁴ Jos ajatellaan, että formaaleja verkkoympäristöjä ovat esimerkiksi sähköiset oppimisympäristöt, sähköpostit ja yritysten intranet-verkot, ja informaaleja puolestaan sosiaalinen media ja keskustelupalstat.

LÄHTEET

- Alanen, Riikka 2011: Kysely tutkijan työkaluna. – Paula Kalaja, Riikka Alanen & Hannele Dufva (toim.), *Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas*. s. 146–161. Helsinki: Finn Lectura.
- Arve, Laura 2002: *Murtaen, sortaen vai juuret irti repien? Katsaus Jyväskylän yliopisto-opiskelijoiden murreasenteisiin*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2002889784 22.11.2013
- Bell, Allan 2014: *The Guidebook to Sociolinguistics*. Chichester: Wiley–Blackwell
- Coupland, Nikolas & Bishop, Hywell 2007: Ideologised values for British accents. *Journal of Sociolinguistics* 11/1, 2007. p. 74–93. Malden: Blackwell publishing.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko, Sajavaara, Paula 1997: *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Isomöttönen, Tarja 2008: *Vetelin lukiolaisnuorten murreasenteista ja murretietoisuudesta*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-200811115864 22.11.2013
- Kantoluoto, Anita 2007: *Lahtelaisnuorten puhekieleen liittyviä asenteita*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2002889784 22.11.2013
- Kurki, Tommi 2005: *Yksilön ja ryhmän kielen reaaliaikainen muuttuminen: kielenmuutosten seuraamisesta ja niiden tarkastelussa käytettävistä menetelmistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1036.
- Leipälä, Sanna 2000: *Haapajärvesten murreasenteista*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2000856459 22.11.2013
- Mantila, Harri 1997: Johdanto. – Seija Makkonen & Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio*. s. 1–21. Oulu: Oulun yliopistopaino. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja.
- Mielikäinen, Aila 1980b: *Nykysuomalaisen puhekielen murros: Jyväskylän osatutkimus. Raportti 1*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 20.
- 1981a: *Nykysuomalaisen puhekielen murros: Jyväskylän osatutkimus. Raportti 2*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 24.
- 1981b: *Nykysuomalaisen puhekielen murros: Jyväskylän osatutkimus. Raportti 3*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 26.
- 1982: Nykypuhesuomen alueellista taustaa. *Virittäjä* 86 (3) s. 277–294.
- 1986: *Nykysuomalaisen puhekielen murros: Jyväskylän osatutkimus. Raportti 4*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 32.
- 1997: *Leivän pallo, Puulan kallo. Kaskuja Hirvensalmelta*. Hirvensalmi: Hirvensalmi-seura.
- 2005: Matkimuksista määritelmiin: miten murteista puhutaan. *Sananjalka* (47), 98–118.
- Mielikäinen, Aila & Palander, Marjatta 2002: Suomalaisen murreasenteista. *Sananjalka* (44) s. 86–108.
- Mikkola, Laura 2011: *Murteellisuus, maalaisuus ja miellyttävyyden helsinkiläisten kuulemana: monimetelmäinen tutkimus lukiolaisten kieliasenteista*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/27262/murteell.pdf?sequence=1> 1.4.2014
- Niedzielski, Nancy A. & Preston, Dennis R. 2003: *Folk linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Opetushallitus 2003: *Lukion opetussuunnitelman perusteet.*

http://www.oph.fi/download/47345_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2003.pdf

———2009: *Ammatillisen perustutkinnon perusteet.*

http://www.oph.fi/download/111947_Sahko.pdf

Palander, Marjatta 2007: Alueellisen taustan vaikutus murrekäsityksiin. *Virittäjä* 111 (1) s. 24–55.

Palander, Marjatta 2011: *Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitykset*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Paunonen, Heikki 2009: Suomalaisen sociolingvistiikan ja kielisosiologian näkymiä. *Virittäjä* 113 (4) s. 557–570

Sundgren, Eva 2004: *Språklig variation och förändring: exemplet Eskilstuna*. Lund: Studentlitteratur.

Vaattovaara, Johanna 2009: *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura

LIITTEET

Liite 1: Kyselylomake

Taustatiedot

Ikä _____

Sukupuoli   mies   nainen

Asuinpaikka _____

Syntymäpaikka _____

Muuttovuosi Jyväskylään (jos olet syntynyt muualla) _____

Vastaa lyhyesti

Puhutko jotain murretta?

Kyllä   En

Mitä? _____

Perustele, mikä tekee puheestasi murretta.

Jos et mielestäsi puhu murretta, miten nimittäisit puhetapaasi?

Missä Suomessa puhutaan murteita?

En osaa sanoa

Mistä murteen tunnistaa?

Puhutaanko Jyväskylässä murretta?

Kyllä   Ei   En osaa sanoa

Pidätkö jyväskyläläisten puhetavasta?Kyllä Miksi? _____En Miksi et? _____**Puhuvatko Jyväskylän lähialueilla asuvat eri tavalla kuin jyväskyläläiset?**Kyllä Eivät

Millä alueilla? _____

Miten? _____

Minkä paikkakunnan puhetavasta pidät?

Paikkakunta _____

Miksi? _____

Minkä paikkakunnan puhetavasta et pidä?

Paikkakunta _____

Miksi? _____

Millaista puhekieli on?

Missä ja millaisissa tilanteissa puhekieltä käytetään?

Mitä murre sanoja tiedät? Kirjoita myös sanan merkitys.

Mitä slangisanoja tiedät? Kirjoita myös sanan merkitys.

Kiitos vastauksistasi